

Sporcuların Afet Tehdidine Karşı Afet Bilinci Algı Düzeyleri ve Psikolojik Hazırlıklarının İncelenmesi*

Cemal Özman^{1*}, Özlem Ekizoğlu²,

¹Spor Bilimleri Fakültesi, Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, cemalozman@gmail.com , ORCID:

<https://orcid.org/0000-0003-2812-1106>

²Spor Bilimleri Fakültesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye, ozlem.ekizoglu@erzincan.edu.tr,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5705-7134>

Özet

Bu araştırma, aktif olarak spor yapan bireylerin afet bilinci algı düzeyleri ile afet tehdidine yönelik psikolojik hazırlık durumlarını çeşitli demografik değişkenler açısından incelemeyi ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Günümüz dünyasında artan doğal afet riskleri karşısında bireylerin yalnızca fiziksel değil, bilişsel ve psikososyal yönden de hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Özellikle sporcular gibi toplumda rol model olabilecek bireylerin afet farkındalığı ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin belirlenmesi, afet yönetimi süreçlerinin birey temelli planlanması açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış ve ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Dikmenli ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen “Afet Bilinci Algı Ölçeği” ile Türkdoğan Görgün ve arkadaşları (2023) tarafından Türkçeye uyarlanan “Afet Tehdidi İçin Psikolojik Hazırlık Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Erzincan ilinde ikamet eden ve aktif olarak spor yapan 385 gönüllü birey oluşturmaktadır. Verilerin analizinde SPSS 26 programı aracılığıyla bağımsız örneklem t testi, Pearson korelasyon ve doğrusal regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların %79,7’si yaşamında en az bir kez doğal afet deneyimi yaşamış, %22,9’u afet sırasında bir yakını kaybetmiş, %36,6’sı afet eğitimi almış ve %15,1’i AFAD gönüllüsü olarak görev yapmıştır. Afet deneyimi, afet sırasında yakın kaybı ve afet eğitimi alma gibi deneyimlerin, bireylerin afet bilinci düzeyini ve psikolojik hazırlık kapasitelerini anlamlı şekilde artırdığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeni afet bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark yaratmazken, erkek bireylerin duygusal ve psikolojik tepkileri yönetme becerilerinin; kadın bireylerin ise sosyal çevreyi yönetme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaş değişkeni bağlamında, 21-23 yaş aralığındaki bireylerin afet bilinci ve psikolojik hazırlık düzeylerinin diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyi ve spor branşı türü açısından ise anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir. Bu durum, afet bilincinin ve psikolojik hazırlığın yalnızca bilişsel düzeyde değil, yaşamsal deneyimler ve duygusal farkındalıkla şekillendiğini göstermektedir. Yapılan korelasyon analizleri sonucunda, afet bilinci ile psikolojik hazırlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Doğrusal regresyon analizi sonuçları, afet bilincinde meydana gelen her bir birimlik artışın, psikolojik hazırlık düzeyinde 0,413 birimlik artışa neden olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, afet bilinci değişkeni, psikolojik hazırlık düzeyindeki varyansın %29’unu açıklamaktadır. Bu bulgular, afet bilincinin yalnızca bilgi düzeyini değil, aynı zamanda bireyin duygusal düzenleme kapasitesi, çevresel farkındalığı ve davranışsal tepkilerini de etkileyen bütüncül bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, araştırma bulguları, sporcuların afetlere yönelik hazırlık düzeylerinin yalnızca bireysel güvenlik değil, aynı zamanda toplumsal dayanıklılık açısından da stratejik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, sporculara yönelik bütüncül afet eğitimi programlarının, sadece bilgi aktarımı değil, psikososyal becerileri destekleyen içeriklerle tasarlanması gerekmektedir. Özellikle afet deneyimi yaşamamış bireylerde yanlış afet bilinci ve düşük hazırlık düzeyleri göz önünde bulundurularak, bu tür programların yaygınlaştırılması, afet sonrası bireysel toparlanma ve sosyal dayanıklılığın güçlendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Afet bilinci algısı, afet tehdidi, psikolojik hazırlık, sporcular.

* İletişim: Cemal Özman, cemalozman@gmail.com , Spor Bilimleri Fakültesi, Bartın Üniversitesi, Kutlubey Kampüsü, Bartın, Türkiye

* Bu çalışma 10-13 Nisan 2025 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen 6. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Examining Athletes' Awareness Levels and Psychological Preparedness in Response to Disaster Threats

Abstract

This study examines the disaster awareness perception levels of individuals who actively participate in sports and their psychological preparedness for disaster threats regarding various demographic variables, and to reveal the relationship between these two variables. In today's world, where the risk of natural disasters is increasing, individuals must be physically, cognitively, and psychosocially prepared. Determining the disaster awareness and psychological resilience levels of individuals who can serve as role models in society, such as athletes, is essential for the individual-based planning of disaster management processes. A quantitative research method was used in this context, and a correlational survey model was adopted. The 'Disaster Awareness Perception Scale' developed by Dikmenli and colleagues (2018) and the 'Psychological Preparedness Scale for Disaster Threats' adapted into Turkish by Türkdöğün Görgün and colleagues (2023) were used as data collection tools in the study. The study sample consisted of 385 volunteers residing in Erzincan province who actively participated in sports. Data analysis was performed using the SPSS 26 programme, including independent sample t-tests, Pearson correlation, and linear regression analyses. According to the research findings, 79.7% of the participants had experienced at least one natural disaster, 22.9% had lost a loved one during a disaster, 36.6% had received disaster training, and 15.1% had served as AFAD volunteers. It was found that experiences such as disaster experience, loss of a loved one during a disaster, and receiving disaster education significantly increased individuals' disaster awareness levels and psychological preparedness capacities. While the gender variable did not create a significant difference in disaster awareness levels, it was observed that male individuals had higher emotional and psychological response management skills. In comparison, female individuals had higher social environment management skills. Regarding age, it was determined that individuals aged 21-23 had higher disaster awareness and psychological preparedness levels than other age groups. No significant differences were observed in the education level and the type of sport. This situation shows that disaster awareness and psychological preparedness are shaped not only at the cognitive level but also by life experiences and emotional awareness. Correlation analyses revealed a positive and significant relationship between disaster awareness and psychological preparedness. Linear regression analysis results showed that each unit increase in disaster awareness led to a 0.413 unit increase in psychological preparedness. The disaster awareness variable also explained 29% of the variance in psychological preparedness levels. These findings reveal that disaster awareness is a holistic variable affecting the knowledge level and the individual's emotional regulation capacity, environmental awareness, and behavioural responses. In conclusion, the research findings reveal that athletes' level of preparedness for disasters is a strategic element of individual safety and social resilience. In this context, comprehensive disaster education programmes for athletes should be designed to convey information and support psychosocial skills. Considering the misperceptions about disasters and low preparedness levels among individuals who have not experienced disasters, the widespread implementation of such programmes is critical for strengthening individual recovery and social resilience after disasters.

Keywords: Perception of disaster awareness, disaster threat, psychological preparedness, athletes.

Giriş

Doğal afetler, toplumların sürdürülebilirliği ve bireylerin psikososyal sağlığı üzerinde ciddi tehditler oluşturan kompleks olaylardır (Faruk ve Maharjan, 2023). Dünya üzerinde yavaş veya aniden gelişen doğal afetler yakın zamanda şiddetini artırarak ülkemizde de sıkça görülmektedir. En sık görülen deprem, yangın ve sel gibi afetler, ülkemizde binlerce insanın can ve mal güvenliğini tehdit eden ve önlenmesi çok güç felaketlerdir. Afetlerin yol açtığı olumsuz etkilerin azaltılması, bireylerin risk algısı, bilinç düzeyi ve psikolojik hazırlık kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir. Afet bilinci, bireylerin afet risklerini kavrayarak, uygun koruyucu davranışları benimsemeleri için gerekli bilişsel ve davranışsal süreçlerin toplamını ifade etmektedir (Doocy vd., 2013; Güldü, 2023). Psikolojik hazırlık ise afet anında ve sonrasında karşılaşılan stres faktörlerine yönelik adaptif başa çıkma mekanizmalarının geliştirilmesini içeren psikososyal dayanıklılık kavramını kapsamaktadır (Kelman ve Khan, 2013). Literatürde, afet bilinci ve psikolojik hazırlığın artırılmasının, afet sonrası travma riskinin %30-40 oranında azaltılabileceği ve bireysel direnç mekanizmalarını güçlendirdiği bildirilmektedir (Norris vd., 2020; Poussin vd., 2014).

Sporcular, fiziksel dayanıklılıkları ve düzenli antrenman disiplinleri ile diğer topluluklara kıyasla benzersiz bir nüfus grubunu oluşturmaktadır. Ancak, sporcuların afet bilinci ve psikolojik hazırlık durumlarına ilişkin bilimsel veriler sınırlıdır ve mevcut çalışmalar genellikle genel nüfusa odaklanmaktadır (Güldü, 2023; Aydınbaş, 2023). Sporcuların, yüksek performans ve psikolojik dayanıklılık gerektiren spor ortamlarından dolayı stres toleransları gelişmiş olsa da afet gibi olağanüstü durumlarda ortaya çıkan psikolojik yüklerin etkileri henüz yeterince anlaşılmamıştır (Turkay ve Demir, 2021). Bu sebepten psikolojik hazırlık yapmanın, afet sonunda oluşan travmaları, ruh sağlığı sorunları ve psikolojik sıkıntıları azaltmaya yardımcı olduğu unutulmamalıdır (Havlioğlu vd., 2024; Nunnally, 1978).

Afet bilinci ve psikolojik hazırlık konusundaki literatür incelendiğinde, sporcuların bilişsel farkındalık ve davranışsal adaptasyon süreçleri ile psikososyal dayanıklılıklarının özel olarak ele alınmadığı görülmektedir (Atalay, 2024; Görgün vd., 2023). Bireylerin, sosyal çevreleri ve geniş iletişim ağları nedeniyle afet risklerinin yaygınlaştırılması ve zarar azaltma stratejilerinin uygulanmasında kritik aktörler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bireylerin psikolojik hazırlık düzeylerinin afet sonrası rehabilitasyon ve sosyal dayanıklılığın güçlendirilmesinde %25'e varan katkı sağlayabileceği öngörülmektedir (Şekerci vd., 2023; Gündüz, 2022; Özkan ve Kutun, 2021). Bu kapsamda, afet bilinci ve psikolojik hazırlık düzeylerinin sistematik olarak değerlendirilmesi, bireysel ve toplumsal afet yönetim stratejilerinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma, literatürdeki bu önemli boşluğu doldurmak amacıyla, sporcuların afet bilinci ve psikolojik hazırlık düzeylerini çok boyutlu olarak analiz etmektedir. Araştırmanın çıktıları, afet yönetimi literatürüne özgün katkılar sunmanın yanı sıra, spor alanında hedefe yönelik eğitim ve müdahale programlarının tasarlanması için bilimsel bir temel sağlayacaktır. Ayrıca, afetlere karşı sporcuların bilişsel ve psikososyal kapasitelerinin artırılması, toplumun genel afet dayanıklılığının geliştirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemleri kapsamında yapılandırılmış ve ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelinde amaç, değişkenler arasında bir değişim olup olmadığını ve eğer bir değişim söz konusuysa, bu değişimin yönü ve biçimini belirlemektir (Karasar, 2011). Araştırmada, sporcuların "afet bilinci algı düzeyleri" ile "afet tehdidi için psikolojik hazırlıkları" arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca demografik değişkenlerin bu iki temel değişken üzerindeki etkisi de değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın modeli hem betimsel (katılımcıların mevcut durumlarının tanımlanması) hem de ilişkisel (iki ana değişken arasındaki ilişkilerin ölçülmesi) analizleri içermektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni aktif yapan sporcular olup örneklemi ise Erzincan ilinde yaşayan, aktif spor yapan ve araştırmamıza gönüllü katılan 18 yaş üzeri 385 sporcu araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Araştırma evrenindeki tüm katılımcılara ulaşmak zaman, emek ve maliyet açısından zorlayıcı olabileceği için örnekleme yapılmış ve bu doğrultuda kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Tablo 1. Demografik bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	136	35,3
	Erkek	249	64,7
Yaş	18-20 yaş	125	32,5
	21-23 yaş	151	39,2
	24-26 yaş	51	13,2
	27 yaş ve üzeri	58	15,1
Eğitim durumu	Lise	249	64,7
	Ön lisans	20	5,2
	Lisans	104	27,0
	Lisansüstü	12	3,1
Spor branşı türü	Bireysel sporlar	218	56,6
	Takım sporları	167	43,4

Doğal afet ile karşılaşma durumu	Evet	307	79,7
	Hayır	78	20,3
Doğal afette yakınıni kaybetme durumu	Evet	88	22,9
	Hayır	297	77,1
Doğal afet eğitimine katılma durumu	Evet	141	36,6
	Hayır	244	63,4
AFAD gönüllüsü olma durumu	Evet	58	15,1
	Hayır	327	84,9

Katılımcıların %64,7'si erkek, %71,7'si 18-23 yaş aralığında, %64,7'si lise mezunu olup %56,6'sı bireysel sporlarla ilgilenmektedir. Ayrıca %79,7'si doğal afet ile karşılaşmış, %22,9'u doğal afette bir yakınıni kaybetmiş, %36,6'sı doğal afet eğitimine katılmış ve %15,1'i AFAD gönüllüsüdür.

Veri Toplama Araçları

Afet Bilinci Algı Ölçeği

Dikmenli vd., (2018) tarafından geliştirilen “Afet Bilinci Algı Ölçeği” 36 madde ve 4 alt boyuttan (afet eğitimi bilinç algısı, afet öncesi bilinç algısı, afet sonrası bilinç algısı ve yanlış afet bilinci algısından) oluşmaktadır. Hazırlanan ölçeğin genel Cronbach alfa güvenirlik testi yapılmıştır. Afet bilinci algı ölçeğinin cronbach alpha güvenirlik kat sayısı ,72 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyut cronbach alpha değerleri sırasıyla; afet eğitimi bilinci .93, afet öncesi bilinç .93, yanlış afet bilinci .89 ve afet sonrası .89 olarak bulunmuştur.

Afet Tehdidi için Psikolojik Hazırlık Ölçeği

Türkdoğan Görgün vd., (2023) tarafından Türkçe' ye uyarlanan ölçek 21 maddeden ve 3 alt boyuttan (dış durumsal çevrenin bilgisi ve yönetimi, duygusal ve psikolojik tepkilerinin yönetimi, sosyal çevrenin yönetimi) oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri ise 0,95; üç alt boyutun ise sırasıyla dışsal durumsal çevrenin bilgisi ve yönetimi 0,91; duygusal ve psikolojik tepkilerin yönetimi 0,93; sosyal çevrenin yönetimi 0,83 olduğu ve yüksek düzeyde iç tutarlılık güvenirliğine işaret etmektedir.

Verilerin Analizi

Çalışma 385 katılımcı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Veriler IBM SPSS Statistics 26 programında analiz edilmiştir. Çalışma verileri değerlendirilirken sayısal ölçümlerin normal dağılıma uygunluğu için Shapiro Wilk ve Kolmogorow Smirnow testlerine bakılmış, uygun olmayan parametrelerin ise aritmetik ortalama, mod ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları içinde 0'a yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının kendi standart hatalarına bölünmesi ile hesaplanan çarpıklık ve basıklık indekslerinin $\pm 1,96$ sınırları içinde 0'a yakın olması sebebiyle normal dağılımın uygunluğu kanıt olarak değerlendirilerek parametrik testlerden yararlanılmıştır. (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012; Wilcox, 2012b; Howitt ve Cramer,

2011; Lind, vd. 2006). Kategorik değişkenler için frekans dağılımı ve sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. İki grup arasındaki fark olup olmadığına bağımsız örneklem t testiyle, ölçekler arasında ilişkinin incelenmesi için pearson korelasyon analizi ve afet bilinci algı ölçeğinin, afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği üzerindeki etkisi için ise doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Ölçek güvenilirlikleri için ise Cronbach alfa değerinden yararlanılmıştır. Anlamlılık için $p < 0,05$ kabul edilmiştir. GPower 3.1.9.7 programı ile uygulanan güç analizi sonucunda afet tehdidi için psikolojik hazırlık ile afet bilinci algı ölçek puanları arasındaki ilişkinin tespiti için tip 1 hata:0,05, effect size= 0.535 ve n:385 kişi ile güç düzeyi= 1.000 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın Etiği

Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul Komisyonu tarafından 11/2023 tarihli ve 19 numaralı toplantıda 2023-SBB-0633 protokol numaralı etik kurul onayı alınmıştır. Makalenin yönteminde “mevcut araştırma süresince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir.

Bulgular

Tablo 2. Ölçek ve alt boyut puanlara dair tanımlayıcı istatistiklerin incelenmesi

	ort	ss	min	max	Cronbach's alpha
Afet bilinci algı ölçeği toplam	134,98	15,19	106	180	0,84
Afet eğitimi bilinci	54,16	5,88	35	65	
Afet öncesi bilinç	34,86	4,52	20	40	
Yanlış afet bilinci	19,18	9,16	8	40	
Afet sonrası bilinç	26,78	5,20	15	35	
Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği toplam	65,75	11,73	36	84	0,93
Dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi	28,09	5,35	15	36	
Kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi	28,10	6,19	11	36	
Kişinin sosyal çevresinin yönetimi	9,57	2,19	3	12	

Afet bilinci algı ölçek puanı $134,98 \pm 15,19$ ve afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek puanı $65,75 \pm 11,73$ ’tür. Ölçek güvenilirliğinin değerlendirilmesi sırasında en sık kullanılan kriterlerden biri içsel tutarlılık ölçüsü olan Cronbach alfa’dır. Bu değerler genelde kabul edilebilir değer olan 0,70’ten (Nunnally, 1978) yüksektir.

Tablo 3. Demografik bilgilere dair gruplar arasında afet bilinci algı ölçek ve alt boyut puanları bakımından farklılıkların incelenmesi

	Afet eğitimi bilinci	Afet öncesi bilinç	Yanlış afet bilinci	Afet sonrası bilinç	Afet bilinci algı ölçeği Toplam Puan
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Cinsiyet					
Kadın	54,71±4,95	34,90±4,27	18,02±8,96	26,28±5,34	133,91±12,45
Erkek	53,86±6,31	34,84±4,66	19,82±9,23	27,05±5,12	135,57±16,48
t/p	1,344/0,150	0,135/0,893	-1,842/0,066	-1,388/0,166	-1,108/0,269
Yaş					
18-20 yaş	52,78±6,90b	33,98±5,11b	18,79±9,03	26,02±5,15b	131,56±15,70b
21-23 yaş	55,33±5,09a	35,66±3,89a	20,13±9,82a	27,91±4,97a	139,02±14,81a
24-26 yaş	53,39±6,47	33,27±4,95b	21,61±8,40a	25,94±5,09	134,22±16,81
27 yaş ve üzeri	54,78±3,90	36,10±3,52a	15,43±7,06b	26,21±5,61	132,52±10,78b
F/p	4,964/0,002*	7,023/0,000*	5,210/0,002*	4,032/0,008*	6,495/0,000*
Eğitim durumu					
Lise	54,27±5,69	34,90±4,28	19,85±9,38	26,96±4,94	135,98±15,23
Ön Lisans	53,2±9,01	32,75±6,80	20,20±8,84	26,40±6,84	132,55±21,08
Lisans	53,86±5,76	35,10±4,57	17,71±8,32	26,29±5,51	132,95±13,40
Lisansüstü	56,25±3,98	35,50±3,97	16,33±10,94	27,83±5,02	135,92±17,23
F/p	0,802/0,493	1,643/0,179	1,817/0,143	0,606/0,611	1,166/0,323
Spor branşı türü					
Bireysel sporlar	54,51±6,03	34,69±4,57	19,90±9,59	26,98±5,28	136,09±15,96
Takım sporları	53,70±5,65	35,08±4,46	18,25±8,51	26,51±5,10	133,54±14,03
t/p	1,347/0,179	-0,841/0,401	1,788/0,075	0,883/0,378	1,635/0,103

t:Bağımsız örneklem t testi*:p<0,05

Tablo 3'e göre Cinsiyet ve eğitim durumları arasında afet bilinci algı ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Yaş grupları arasında afet bilinci algı ölçek toplam puanına ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, 21-23 yaşında olanlarda afet eğitimi bilinci alt boyut puanı 18-20 yaşında olanlara göre, 21-23 yaşında ya da 27 ve üzerinde olanlarda afet öncesi bilinç alt boyut puanı 18-20 yaşında ya da 24-26 yaşında olanlara göre, 21-26 yaşında olanlarda yanlış afet bilinci alt boyut puanı 27 ve üzerinde olanlara göre, 21-23 yaşında olanlarda afet sonrası bilinç alt boyut puanı 18-20 yaşında olanlara göre, 21-23 yaşında olanlarda afet bilinci algı ölçek puanı 18-20 yaşında ya da 27 ve üzerinde olanlara göre daha yüksektir. Spor branşı türleri arasında afet bilinci algı ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4. Demografik bilgilere dair gruplar arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından farklılıkların incelenmesi

	Afet eğitimi bilinci	Afet öncesi bilinç	Yanlış afet bilinci	Afet sonrası bilinç	Afet bilinci algı ölçeği toplam puan
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Doğal afet ile karşılaşma durumu					
Evet	54,62±5,60	35,12±4,48	18,46±8,94	26,88±5,22	135,08±14,88
Hayır	52,36±6,59	33,85±4,56	22,01±9,53	26,36±5,14	134,58±16,42
t/p	3,066/0,002*	2,235/0,026*	-3,091/0,002*	0,794/0,428	0,263/0,792
Doğal afette yakınıni kaybetme durumu					
Evet	55,40±5,67	35,20±5,04	19,20±9,27	27,67±4,42	137,48±15,38
Hayır	53,79±5,90	34,76±4,36	19,18±9,14	26,51±5,39	134,24±15,07
t/p	2,260/0,024*	0,808/0,419	0,026/0,979	2,047/0,042*	1,760/0,079
Doğal afet eğitimine katılma durumu					
Evet	54,96±5,30	36,08±3,99	17,52±9,35	28,15±5,15	136,7±14,77
Hayır	53,70±6,15	34,16±4,66	20,14±8,93	25,98±5,08	133,99±15,37
t/p	2,030/0,043*	4,265/0,000*	-2,732/0,007*	4,011/0,000*	1,694/0,091
AFAD gönüllüsü olma durumu					
Evet	56,02±4,82	35,24±4,08	21,97±8,84	27,43±5,55	140,66±16,55
Hayır	53,83±5,99	34,80±4,60	18,69±9,14	26,66±5,14	133,98±14,73
t/p	2,631/0,009*	0,692/0,489	2,529/0,012*	1,040/0,299	3,122/0,002*

t:Bağımsız örneklem t testi*.p<0,05

Tablo 4'e göre doğal afet ile karşılaşma durumları arasında afet bilinci algı ölçek ve afet sonrası bilinç alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç, yanlış afet bilinci alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afet ile karşılaşanlarda afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç alt boyut puanları karşılaşmayanlara göre daha yüksek iken doğal afet ile karşılaşmayanlarda yanlış afet bilinci alt boyut puanı karşılaşanlara göre daha yüksektir.

Doğal afette yakınıni kaybetme durumları arasında afet bilinci algı ölçek ve afet öncesi bilinç, yanlış afet bilinci alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken afet eğitimi bilinci ve afet sonrası bilinç alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afette yakınıni kaybedenlerde afet eğitimi bilinci ve afet sonrası bilinç alt boyut puanları kaybetmeyenlere göre daha yüksektir.

Doğal afet eğitimine katılma durumları arasında afet bilinci algı ölçek puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç, yanlış afet bilinci ve afet sonrası bilinç alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afet eğitimine katılanlarda afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç ve afet sonrası bilinç alt boyut puanları katılmayanlara göre daha yüksek iken doğal afet eğitimine katılmayanlarda yanlış afet bilinci alt boyut puanı katılanlara göre daha yüksektir.

AFAD gönüllüsü olma durumları arasında afet öncesi bilinç ve afet sonrası bilinç puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken afet bilinci algı ölçek ve afet eğitimi bilinci, yanlış afet bilinci alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, AFAD gönüllüsü olanlarda afet bilinci algı ölçek ve afet eğitimi bilinci, yanlış afet bilinci alt boyut puanları olmayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 5. Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanlarının demografik bilgilere göre incelenmesi (n=385)

	Dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi	Kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi	Kişinin sosyal çevresinin yönetimi	Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği toplam puanı
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Cinsiyet				
Kadın	28,25±4,84	26,77±6,82	9,98±1,93	65,00±10,85
Erkek	28,00±5,61	28,82±5,71	9,34±2,30	66,16±12,19
t/p	0,458/0,648	-3,137/0,002*	2,744/0,006*	-0,928/0,354
Yaş				
18-20 yaş	26,86±5,28b	26,98±5,89b	9,30±2,21b	63,15±11,57b
21-23 yaş	29,44±4,95a	29,42±6,65a	9,99±2,07a	68,85±11,04a
24-26 yaş	27,43±4,38	26,86±4,54	9,49±1,95	63,78±9,69b
27 yaş ve üzeri	27,78±6,48	28,14±6,26	9,10±2,52b	65,02±13,75
F/p	5,968/0,001*	4,429/0,004*	3,387/0,018*	6,359/0,000*
Eğitim durumu				
Lise	27,96±5,13	28,41±6,38	9,69±2,16	66,06±11,17
Ön Lisans	28,90±5,03	26,45±6,86	9,85±1,87	65,20±13,19
Lisans	28,22±5,86	28,01±5,49	9,36±2,22	65,59±12,61
Lisansüstü	28,33±5,97	25,17±6,28	8,25±2,80	61,75±13,57
F/p	0,233/0,873	1,589/0,192	2,175/0,091	0,541/0,655
Spor branşı türü				
Bireysel sporlar	28,29±5,23	27,91±6,06	9,52±2,26	65,72±11,52
Takım sporları	27,83±5,50	28,34±6,36	9,62±2,11	65,78±12,04
t/p	0,841/0,401	-0,663/0,508	-0,442/0,659	-0,049/0,961

a,b: gruplar arasındaki ortalama farklılıkları gösterir (a: en yüksek ortalama)

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi*: $p<0,05$

Eğitim durumları arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Cinsiyetler arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi, kişinin sosyal çevresinin yönetimi alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, erkeklerde kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi alt boyut puanı kadınlara göre daha yüksek iken kadınlarda kişinin sosyal çevresinin yönetimi alt boyut puanı erkeklere göre daha yüksektir.

Yaş grupları arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, 21-23 yaşında olanlarda dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi, kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi alt boyut puanları 18-20 yaşında olanlara göre, 21-23 yaşında olanlarda kişinin sosyal

çevresinin yönetimi alt boyut puanı 18-20 yaşında ya da 27 ve üzerinde olanlara göre, 21-23 yaşında olanlarda afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek puanı 18-20 yaşında ya da 24-26 yaşında olanlara göre daha yüksektir.

Spor branşı türü arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 6. Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanlarının demografik bilgilere göre incelenmesi (n=385)

	Dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi	Kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi	Kişinin sosyal çevresinin yönetimi	Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss
Doğal afet ile karşılaşma durumu				
Evet	28,38±5,22	28,16±6,35	9,66±2,11	66,20±11,51
Hayır	26,95±5,72	27,85±5,56	9,18±2,49	63,97±12,49
t/p	2,118/0,035*	0,399/0,690	1,748/0,081	1,500/0,135
Doğal afette yakınıni kaybetme durumu				
Evet	29,61±5,44	30,13±5,28	10,26±1,88	70,00±10,90
Hayır	27,64±5,24	27,49±6,32	9,36±2,24	64,49±11,69
t/p	3,081/0,002*	3,553/0,000*	3,431/0,001*	3,941/0,000*
Doğal afet eğitimine katılma durumu				
Evet	29,65±5,26	28,89±6,79	9,77±2,13	68,30±11,60
Hayır	27,18±5,19	27,64±5,78	9,45±2,23	64,27±11,58
t/p	4,472/0,000*	1,831/0,068	1,359/0,175	3,288/0,001*
AFAD gönüllüsü olma durumu				
Evet	28,67±5,35	28,43±5,40	9,24±2,11	66,34±11,35
Hayır	27,98±5,35	28,04±6,33	9,62±2,21	65,65±11,81
t/p	0,903/0,367	0,447/0,655	-1,224/0,222	0,418/0,676

a,b: gruplar arasındaki ortalama farklılıkları gösterir (a: en yüksek ortalama)

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi*: $p<0,05$

Tablo 6' da AFAD gönüllüsü olma durumları arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Doğal afet ile karşılaşma durumları arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi, kişinin sosyal çevresinin yönetimi alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyut puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afet ile karşılaşanlarda dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyut puanı karşılaşmayanlara göre daha yüksektir.

Doğal afette yakınıni kaybetme durumları arasında afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afette yakınıni kaybedenlerde afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve alt boyut puanları kaybetmeyenlere göre daha yüksektir.

Doğal afet eğitimine katılma durumları arasında kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi, kişinin sosyal çevresinin yönetimi alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı

derecede bir fark bulunmamakta ($p>0,05$) iken afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyut puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, doğal afet eğitimine katılanlarda afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçek ve dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyut puanları katılmayanlara göre daha yüksektir.

Tablo 7. Pearson korelasyon analizi ile ölçekler ve alt boyut puanları arasındaki ilişkisinin incelenmesi

		Afet eğitimi bilinci	Afet öncesi bilinç	Yanlış afet bilinci	Afet sonrası bilinç	Afet bilinci algı ölçeği
Dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi	r	0,459	0,485	0,025	0,614	0,547
	p	0,000*	0,000*	0,631	0,000*	0,000*
Kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi	r	0,287	0,275	0,120	0,376	0,394
	p	0,000*	0,000*	0,019*	0,000*	0,000*
Kişinin sosyal çevresinin yönetimi	r	0,320	0,349	0,042	0,483	0,418
	p	0,000*	0,000*	0,415	0,000*	0,000*
Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği	r	0,420	0,431	0,082	0,568	0,535
	p	0,000*	0,000*	0,108	0,000*	0,000*

r:Pearson korelasyon katsayısı, *: $p<0,05$

Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ile afet bilinci algı ölçek puanları arasında genel olarak pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Anlamlı düzeyde pozitif yönde en güçlü ilişki ise dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi ile afet sonrası bilinç arasında görülmektedir ($r=0,61$; $p<0,05$). Anlamlı düzeyde en zayıf ilişki ise yanlış afet bilinci ile kişinin duygusal ve psikolojik tepkisinin yönetimi alt boyutu arasındadır ($r=0,12$; $p<0,05$).

Tablo 8. Afet bilinci algısının, afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği üzerindeki etkisinin incelenmesi

	Standardize olmayan katsayı		Standardize katsayı	t	p	95,0% Güven aralığı	
	B	Std. Hata	Beta			Alt sınır	Üst sınır
(Sabit)	9,938	4,530		2,194	0,029	1,031	18,846
Afet bilinci algı ölçeği	0,413	0,033	0,535	12,397	0,000	0,348	0,479

(F:153,695, $p<0,001$, $R^2:0,286$)

Uygulanan doğrusal regresyon analizi sonucunda, afet bilinci algı ölçeğinin afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği üzerindeki etkisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkisi tespit edilmiştir ($p<0,05$). Analiz sonucunda afet bilincinin, afet tehdidi için psikolojik hazırlığı %29 etkilediği ve afet bilinci algı ölçeğindeki 1 birimlik artışın afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeğinde 0,413 birimlik bir artışa neden olmaktadır.

Tartışma ve Sonuç, Öneriler

Bu araştırmanın temel amacı, sporcuların afet bilinci algı düzeyleri ile afet tehdidine yönelik psikolojik hazırlık düzeylerini çeşitli demografik değişkenler açısından inceleyerek bu iki değişken arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, spor branşı türü, millî sporcu olma durumu, doğal afet deneyimi, afet sırasında yakın kaybı, afet eğitimi alma ve AFAD gönüllüsü olma gibi faktörlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği test edilmiştir. Ayrıca, afet bilinci düzeyinin psikolojik hazırlık düzeyini anlamlı biçimde yordadığı hipotezi doğrultusunda korelasyonel ve yordayıcı analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, cinsiyet farklılıkları psikolojik hazırlık alt boyutlarında anlamlı sonuçlar vermiştir; erkek katılımcılar duygusal ve psikolojik tepki yönetiminde, kadınlar ise sosyal çevre yönetiminde daha yüksek puanlar almıştır. Bu durum, literatürde erkeklerin bireysel stresle başa çıkma eğilimi gösterdiği, kadınların ise sosyal destek arama ve empatik becerilerde üstün olduğu yönündeki yaygın bulgularla uyumludur. Ancak bazı çalışmalar, kadınların afet durumlarında daha yüksek stres ve travma belirtileri gösterdiğini bildirmekte ve psikolojik dayanıklılık konusunda karmaşık sonuçlar sunmaktadır (Tamres vd., 2002; Said vd., 2020; Haşim, 2024; Duman vd., 2025; Dülgerler vd., 2025).

Yaş değişkeninde ise, 21-23 yaş grubunun afet bilinci ve psikolojik hazırlık ölçeği alt boyutlarında daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Bu bulgu, erken yetişkinlikte bilişsel olgunlaşma ve sosyal öğrenmenin etkisiyle afet farkındalığının arttığını desteklemektedir (Bonanno vd., 2010). Öte yandan, yaş ilerledikçe hazırlık davranışlarında azalma veya deneyime dayalı farklı stratejilerin geliştiği, bunun da yaş gruplarına göre farklı psikososyal dinamiklere yol açtığı bazı araştırmalarla da paralellik göstermektedir (Landan vd., 2008; Cornell vd., 2012; Açkın ve Tokem, 2023; Yu vd., 2011). Sonuç olarak, cinsiyet ve yaş, afet bilinci ve psikolojik hazırlıkta önemli değişkenler olarak öne çıkmakla birlikte, bu ilişkilerin çok boyutlu ve bağlamsal olduğu, müdahalelerde bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulmasının gerekliliği ortaya konmaktadır.

Araştırma sonuçları, katılımcıların eğitim seviyelerine ve spor branşlarına göre afet bilinci ile psikolojik hazırlık ölçeği alt boyut puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, bireysel afet farkındalığı ve psikolojik hazırlık süreçlerinin, bu demografik ve mesleki değişkenlerden bağımsız olarak benzer düzeylerde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Literatürde de afet farkındalığı ve psikolojik dayanıklılık üzerinde eğitim düzeyinin belirgin bir etkisi olduğunu bulgulayan çalışmalar olduğu gibi (Güldü, 2023; Öztürk vd., 2025; Ağahan ve Demirbilek, 2023) bulgularımızı destekleyen çalışmalarda mevcuttur (Demirci, 2023; Gökçay ve Çevirme, 2023). Spor branşı türü özelinde ise, farklı branşlardaki sporcuların afet bilinci

ve psikolojik hazırlık düzeylerinin karşılaştırıldığı sınırlı sayıda çalışma, benzer sonuçlara ulaşarak spor dalının bu bağlamda belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir (Gezer, 2018). Ancak spor branşları açısından sporda psikolojik ihtiyaçlarının farklılaşmadığı bulgusuyla çalışmamızı destekleyen çalışmalarda mevcuttur (Fırat vd., 2024). Bu bulgular, afet eğitimi ve psikolojik hazırlık programlarının, eğitim seviyesi veya spor branşından bağımsız olarak, bütün sporculara eşit ve kapsamlı bir şekilde uygulanmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, afet hazırlığı ve psikolojik dayanıklılığın geliştirilmesinde bireysel özellikler ve çevresel faktörlerin etkisi, demografik değişkenlerden daha belirleyici olabilir (Tekin, 2020; Şahin vd., 2018). Bu nedenle, programların kişiye özel ihtiyaçlara yönelik planlanması, demografik farklılıkların gözlemlenmesinden çok bireysel psikososyal ihtiyaçların dikkate alınması yönünde stratejiler geliştirilmelidir.

Araştırma sonuçları, doğal afet deneyimi ile afet sonrası bilinç alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını, ancak afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç ve yanlış afet bilinci alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Doğal afetle karşılaşan bireylerde afet eğitimi ve afet öncesi bilinç düzeylerinin karşılaşmayanlara göre daha yüksek olması, gerçek deneyimin bilgi ve farkındalığı artırdığını desteklemektedir (Zulch, 2019; Demirci, 2023; Erkin vd., 2023; Onuma vd., 2017; Güldü, 2023). Öte yandan, doğal afetle karşılaşmayanlarda yanlış afet bilincinin daha yüksek olması, deneyimsizliğin bilgi eksikliği ve yanlış algılarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Deprem riski olan bir bölgenin deprem bilincinin olmadığı (Oyanık ve Cengiz, 2020) ve ise daha önce afete maruz kalan bireylerin yaklaşık %57'sinin afetlere karşı hazır olmadıkları (Ünal vd., 2022) bulgulanmıştır. Psikolojik hazırlık ölçeği açısından, dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyutunda doğal afetle karşılaşanların daha yüksek puan alması, gerçek afet deneyiminin çevresel farkındalık ve yönetim becerilerini geliştirdiğini ortaya koymaktadır (Dikmenli ve Yakar, 2019; Öztürk vd., 2024). Ancak, kişinin duygusal ve psikolojik tepkilerinin yönetimi ile sosyal çevrenin yönetimi alt boyutlarında anlamlı fark bulunmaması, bu psikososyal yetkinliklerin deneyimden bağımsız olarak gelişebileceğine işaret etmektedir. Bu sonuçlar, afet eğitimlerinin deneyimden bağımsız şekilde psikolojik tepkiler ve sosyal destek yönetimini kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Araştırma sonuçları, doğal afette yakınıni kaybetme durumunun afet eğitimi bilinci ve afet sonrası bilinç alt boyutlarında anlamlı düzeyde yüksek puanlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Buna karşın, afet öncesi bilinç ve yanlış afet bilinci alt boyutlarında anlamlı fark bulunmamıştır. Ayrıca, afet tehdidi için psikolojik hazırlık ölçeği ve tüm alt boyutlarında yakınıni kaybedenlerin puanlarının kaybetmeyenlere göre daha yüksek olması, bu deneyimin bireylerin psikolojik hazırlıklarını artırdığını ortaya koymaktadır. Literatürde, travmatik kayıpların afet farkındalığını ve psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiği; özellikle afet sonrası bilinç ve hazırlık davranışlarının bu kayıplar

aracılığıyla tetiklendiği bildirilmektedir (Bonanno vd., 2010; Cong vd., 2014; Çelik ve Gündoğdu, 2022). Bununla birlikte, yakınıni kaybetme deneyiminin bireylerde afet sonrası stres bozukluğu riskini artırdığı ve psikososyal destek ihtiyacını çoğalttığı da vurgulanmaktadır. Bu nedenle, afet eğitimleri ve psikolojik destek programlarının, kayıp yaşamış bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde kişiselleştirilmesi önemlidir (Heanoy ve Brown, 2024).

Araştırma bulguları, doğal afet eğitimine katılmanın afet bilinci algı ölçeği toplam puanında anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermektedir. Ancak, afet eğitimi bilinci, afet öncesi bilinç ve afet sonrası bilinç alt boyutlarında eğitim alan bireylerin puanlarının eğitim almayanlara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu; buna karşılık, yanlış afet bilinci puanlarının eğitim almayanlarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, afet eğitimlerinin bilgi düzeyini artırmada etkili olduğunu ve yanlış bilincin azaltılmasında önemli rol oynadığını desteklemektedir (Muttarak ve Pothisiri, 2013; Morrissey ve Reser, 2003; Zharfani ve Patria, 2024). Psikolojik hazırlık ölçeği bağlamında ise, afet tehdidi için genel hazırlık ve dış durumsal çevre bilgisi ve yönetimi alt boyutlarında eğitim alanların daha yüksek puanlar aldığı, ancak duygusal ve sosyal çevrenin yönetimi boyutlarında farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, afet eğitimlerinin bilişsel ve çevresel farkındalığı artırmakla birlikte, psikososyal beceriler üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini göstermektedir (Aydın ve Coşkun, 2010).

Araştırma sonuçları, AFAD gönüllüsü olanların, afet bilinci algısı olmayanlara göre daha yüksektir. Ayrıca dikkat çeken bir bulguda AFAD gönüllüsü olmayanların afet eğitimi bilinci ve yanlış afet bilgisi puanları yüksektir. Bu durum, AFAD gönüllülerinin afet farkındalığı ve eğitim düzeylerinin toplumun genelinden daha gelişmiş olduğunu göstermektedir (Erkin vd., 2024; Kadioğlu, 2017; Kaya, 2020; Karacaoğlu ve Çetin, 2015). Ancak, psikolojik hazırlık ölçeği alt boyutlarında gönüllü ve gönüllü olmayanlar arasında anlamlı fark bulunmaması, gönüllülüğün psikolojik hazırlık üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

Afet tehdidi için psikolojik hazırlık ile afet bilinci algı ölçek puanları arasında genel olarak pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ve afet bilincinin, afet tehdidi için psikolojik hazırlığı %29 etkilediği bulgulanmıştır. Tekin ve Dikmenli'ye (2021) göre afetlere yönelik psikolojik hazırlık çalışmalarında etkin bir afet bilincine sahip olunması oldukça önemlidir. Üniversite öğrencilerinin çoğunun afete hazırlık, temel afet bilinç ve farkındalıklarına yönelik temel konuları bildiği (Şekerci vd., 2023) fakat afet bilinç düzeylerinin yüksek olmasına karşın hazırlık düzeylerinin düşük olduğu (Şahin vd., 2018) bulgulanmıştır. Günümüzün kentsel dokusu, kontrolsüz ve büyüyen sistemlerin karmaşıklığı nedeniyle yönetilmesi daha zordur. Sıklığı ve şiddeti artma eğiliminde olan afetler, kentsel alanlardaki bu zor durumdan başlıca yararlananlardır. Afetlerin

kentsel alanlarda neden olduğu hasar ve kayıplar, toplumların geleceğini her zamankinden daha fazla tehdit etmektedir. Afetlerin yıkıcı etkileriyle başa çıkabilen sürdürülebilir toplumlar ve yaşanabilir kentsel alanlar yaratmanın önündeki önemli bir engelin, afet bilinci olmayan yerel topluluklar olduğu ileri sürülebilir (Özden, 2023).

Sonuç

Bu araştırma, sporcuların afet bilinci algıları ile afet tehdidine yönelik psikolojik hazırlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve bu değişkenlerin çeşitli demografik faktörler doğrultusunda nasıl farklılaştığını incelemiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, doğal afet deneyimi yaşamış, afet sırasında yakınına kaybetmiş ya da afet eğitimi almış bireylerin hem afet bilinci hem de psikolojik hazırlık düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, cinsiyet değişkeni afet bilinci düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmazken; erkeklerin duygusal ve psikolojik tepkileri yönetme becerilerinin, kadınların ise sosyal çevre yönetimi becerilerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, afet bilinci ile afet tehdidine yönelik psikolojik hazırlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır. Regresyon analizine göre afet bilincindeki artış, psikolojik hazırlık düzeyini anlamlı şekilde yordamakta ve bireyin kriz anlarına karşı daha hazırlıklı ve dirençli hale gelmesini sağlamaktadır. Bu durum, afet bilincinin yalnızca bilgi düzeyiyle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda duygusal düzenleme, risk algısı ve sosyal dayanışma gibi psikolojik bileşenlerle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, afet bilincinin yalnızca bilgi düzeyiyle değil, bireyin psikolojik dayanıklılığıyla da doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koyarak, sporcuların afetlere hazırlıklı bireyler olarak toplumsal dayanıklılığa katkı sunabileceklerini göstermektedir. Bu nedenle sporculara yönelik afet bilinci ve psikolojik hazırlık eksenli müdahale programlarının geliştirilmesi, afet yönetiminde önemli bir stratejik adım olacaktır.

Öneriler

Elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Özellikle genç ve aktif nüfus içinde yer alan sporcular, afet anlarında hem bireysel dirençleri hem de çevresel etki alanları nedeniyle önemli rol üstlenebilirler. Bu nedenle spor kulüpleri, federasyonlar ve yerel yönetimler aracılığıyla afet farkındalığını artırmaya yönelik sürekli ve uygulamalı eğitimler düzenlenmelidir.

- Sporcuların afet sonrası duygusal ve sosyal dayanıklılıklarını güçlendirmek amacıyla spor psikologları ve afet uzmanlarının iş birliğiyle psikolojik ilk yardım, stres yönetimi ve kriz sonrası toparlanma odaklı programlar oluşturulmalıdır.
- Kadınlar, afetlerde sosyal çevre yönetiminde öne çıkarken; erkeklerin duygusal düzenleme becerileri öne çıkmaktadır. Bu farklılıklar göz önünde bulundurularak toplumsal cinsiyet temelli farklı müdahale stratejileri geliştirilmelidir.
- Araştırma bulguları, AFAD gönüllüsü olan bireylerin daha yüksek afet bilinci ve hazırlık düzeyine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle gönüllülük sistemi desteklenmeli, sporcuların aktif katılımı için teşvik edici uygulamalar hayata geçirilmelidir.
- Spor bilimleri öğrencileri başta olmak üzere tüm yükseköğretim kurumlarında afet yönetimi, temel psikolojik dayanıklılık ve kriz anı uygulamalarını içeren ders içerikleri yaygınlaştırılmalıdır.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik değerlendirme kurulu: Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu

Etik değerlendirme belgesinin tarihi: 20.09.2023

Etik değerlendirme belgesinin sayı numarası: 2023-SBB-0633

Araştırmacıların Katkı Oranları Beyanı

Tüm yazarlar araştırmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Yazar/yazarların arasında bu çalışma ile ilgili herhangi bir çatışma ya da çıkar bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açkın, B, Tokem, Y. (2023). Afetlerde Geriatrik Yaklaşım. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 653-659
- Ağahan, M., ve Demirbilek, Ö. (2023). Öğretmenlerin afet hazır bulunuşluklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 735-744. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1331189>
- Atalay, A. (2024). Afet tehdidi için psikolojik hazırlığın değerlendirilmesi, Bolu ili örneği. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS)*, 13(2), 289-306. <https://doi.org/10.54282/inijoss.1515191>
- Aydın, F., ve Coşkun, M. (2010). Observation of the students' "earthquake" perceptions using phenomenographic analysis (Primary education 7th grade – Turkey). *International Journal of the Physical Sciences*, 5(8), 1324-1330.
- Aydınbaş, G. (2023). Sosyoekonomik Boyutuyla Türkiye’de Depremler Üzerine Bir İnceleme: Kahramanmaraş Depremi Örneği. Girayalp Karakuş, H. Fatih Yakut, Nil Didem Şimşek (Ed), *Sosyal bilimlere çok yönlü yaklaşımlar: Tarih, turizm, eğitim, ekonomi, siyaset ve iletişim* (s. 177-212) içinde. Özgür Yayınları.
- Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., ve La Greca, A. M. (2010). Weighing the costs of disaster: Consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(1), 1–33. <https://doi.org/10.1177/1529100610387086>
- Cong, Z., Liang, D., ve Luo, J. (2014). Family emergency preparedness plans in severe tornadoes. *American Journal of Preventive Medicine*, 46(1), 89-93.
- Cornell, V, J, Cusack, L, ve Arbon, P. (2012). Older People and Disaster Preparedness: A Literature Review. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(3), 49-53.
- Çelik, A. A., ve Gündoğdu, K. (2022). Öğretmenlerin Afete Hazırlık Düzeyleri İle İlkokullardaki Afet Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 77-112.
- Demirci, C. (2023). İlk yardım eğitimi alan bireylerin ilk yardım becerileri ve afet hazır bulunuşluk düzeyleri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 92-101.
- Dikmenli, Y., ve Yakar, H. (2019). Öğretmen adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 386-416.
- Dikmenli, Y., Yakar, H., ve Konca, A. S. (2018). Development Of Disaster Awareness Scale: A Validity And Reliability Study. *Review Of International Geographical Education Online*, 8(2), 206-220.
- Doocy, S., Daniels, A., Packer, C., Dick, A., ve Kirsch, T. D. (2013). The human impact of earthquakes: a historical review of events 1980-2009 and systematic literature review. *PLoS currents*, 5, ecurrents-dis.
- Duman, G., Bulut, Ç., ve Duman, S. (2025). Spor Bilimleri Alanında Deprem ve Depremin Psikososyal Etkileri Üzerine Türkiye’de Yapılan Araştırmaların Sistemik İncelemesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 121-136.
- Dülgerler, Ş., Melike, Kara ve Dönmez, A. (2025). Kadınların Afetlere Karşı Psikolojik Hazırlığı. *Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 15-21.
- Erkin, Ö., Aslan, G., Öztürk, M., Çam, B., ve Ödek, Ş. (2023). Hemşirelerin genel afete hazırlık durumları ve etkileyen faktörler. *Forbes Journal of Medicine*, 4(3), 305-314. <https://doi.org/10.4274/forbes.galenos.2023.32659>

- Erkin, Ö., Yenigün, S., Gümüş, C., Coşgun, M., (2024). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Afet Eğitimlerinin Hemşirelik Öğrencilerinin Afet Yönetimi Algısına Etkisi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(1), 47-61. <https://doi.org/10.35341/afet.1420631>
- Faruk, M. O., ve Maharjan, K. L. (2023). The Determinants of Farmers' Perceived Flood Risk and Their Flood Adaptation Assessments: A Study in a Char-Land Area of Bangladesh. *Sustainability*, 15(18), 13727. <https://doi.org/10.3390/su151813727>
- Fırat, Y., Murathan, F., ve Dalga, D. (2024). Afet Sonrası Sporcuların Sporda Psikolojik İhtiyaç Durumları ile Afet Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Adıyaman İli Örneği). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 541-552.
- Gezer H. (2018). Bireysel ve takım sporları ile uğraşan üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yönetimi Anabilim Dalı, Erzurum.
- Gökçay, G., ve Çevirme, A. (2023). Bireylerin afet hazırlık inançlarının, demografik veriler, umutsuzluk ve kadercilik eğilimleri bağlamında incelenmesi. *Journal of Awareness*, 8(4), 449-464. <https://doi.org/10.26809/joa.2155>
- Görgün, CT, Şen, İ. K., ve McLennan, J. (2023). Afet tehditlerine karşı psikolojik hazırlık ölçeğinin Türkçe versiyonunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Doğal tehlikeler*, 118(1), 331-346. <https://doi.org/10.1007/s11069-023-06006-w>
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638-658.
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638-658.
- Gündüz, T., ve Akyüz, H. Ö. (2022). Acil sağlık hizmetleri çalışanlarının afet bilinci konusundaki durumlarının incelenmesi-Batman örneği. *Hastane Öncesi Dergisi*, 7(2), 191-206.
- Haşım, M. (2024). Yıkıcı doğal afetler sonrası spor aracılığıyla toplum direncinin artırılması mümkün müdür? Fonksiyonalist teori kapsamında bir değerlendirme. *Spor & Bilim 2024-I*, 143.
- Havlioğlu, S., Ersin, F., ve Gür, S.C. (2024). Hemşirelerin Afet Tehdidi İçin Psikolojik Hazırlık Durumları, Sosyal Destek Algıları ve Etkileyen Faktörler. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 21(3), 483-489. [10.35440/hutfd.1558326](https://doi.org/10.35440/hutfd.1558326)
- Heanoy, E. Z., ve Brown, N. R. (2024, September). Impact of natural disasters on mental health: Evidence and implications. In *Healthcare* (Vol. 12, No. 18, p. 1812). MDPI.
- Howitt, D., ve Cramer, D. (2011). Introduction to SPSS statistics in psychology: For version 19 and earlier (Fifth edition). London: Pearson Education Limited.
- Kadioğlu, M. (2017). Afet Yönetimi: Beklenmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek, Marmara Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul
- Karacaoğlu, K., ve Çetin, İ. (2015). İş yükü ve rol belirsizliğinin çalışanların tükenmişlik düzeyleri üzerine etkisi: AFAD örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 5(1), 46-69.
- Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, E. (2020) Medikal kurtarma ekibi üyelerinin acil durum / afetlere yönelik bireysel hazırlıkları ve afet sonrası iş sürekliliği değerlendirmesi: İstanbul Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kelman, I., ve Khan, S. (2013). Progressive climate change and disasters: island perspectives. *Natural Hazards*, 69(1), 1131-1136.

- Landau J, Mittal M, ve Wieling E. (2008). Linking human systems: strengthening individuals, families, and communities in the wake of mass trauma. *J Marital Fam Ther.* Apr;34(2):193-209. doi: 10.1111/j.1752-0606.2008.00064.x. PMID: 18412826.
- Lind, D. A., Marchal, W. G., ve Wathen, S. A. (2006). Basic statistics for business and economics (Fifth edition). United States: McGraw-Hill Companies.
- McKillup, S. (2012). Statistics explained: An introductory guide for life scientists (Second edition). United States: Cambridge University Press.
- Morrissey, S., ve Reser, J. (2003). Evaluating the effectiveness of psychological preparedness advice in community cyclone preparedness materials. *The Australian Journal of Emergency Management*, 18(2), 46- 61.
- Muttarak, R., ve Pothisiri, W. (2013). The role of education on disaster preparedness: Case study of 2012 Indian Ocean earthquakes Thailand's Andaman Coast. *Ecology and Society*, 18(4), 51. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06101-180451>
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., ve Pfefferbaum, R. L. (2007). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory* (2nd Ed.) New York: McGrawHill.
- Oyanık, M., ve Cengiz, E. (2020). Afet bilinci ve kader ilişkisi: Gümüşhane örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(AI), 87-101.
- Özden, M. A. (2023). Sürdürülebilir toplumlar için afet bilinci, farkındalığı ve kültürü: Çanakkale kenti incelemesi. *Journal of Awareness (JoA)*, 8(4), 381-396.
- Özkan, B., ve Kutun, F. Ç. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 249-256.
- Öztürk, Meral., Türk, S., Arı, Furkan, Akgül, S., ve Yıldırım, R. (2025). Sosyodemografik Değişkenler, Afet Hazır Bulunuşluğu ve Afet Okuryazarlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, (101). [10.17753/sosekev.1559978](https://doi.org/10.17753/sosekev.1559978)
- Poussin, J. K., Botzen, W. W., ve Aerts, J. C. (2014). Factors of influence on flood damage mitigation behaviour by households. *Environmental Science & Policy*, 40, 69-77.
- Said, N. B., Molassiotis, A., ve Chiang, V. C. (2020). Psychological preparedness for disasters among nurses with disaster field experience: An international online survey. *International journal of disaster risk reduction*, 46, 101533. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101533>
- Şahin, Y., Lamba, M., ve Öztöp, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Afete Hazırlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 149-159.
- Şekerci, Y. G., Ayvazoğlu, G., ve Çekiç, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerinin saptanması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 74-81.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (Sixth edition). United States: Pearson Education.
- Tamres, L. K., Janicki, D., ve Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2–30. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1
- Tekin, Ö. (2020). *Sınıf öğretmeni adaylarının afet bilinci algısı ve deprem bilgi düzeyi* (Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi).
- Turkay, H., ve Demir, A. (2021). Spor Psikolojisi Üzerine Bir İnceleme. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 5(10), 119-131. <https://doi.org/10.31461/ybpd.973705>
- Türkdoğan Görgün, C., Koçak Şen, İ., ve McLennan, J. (2023). The validity and reliability of the Turkish version of the

psychological preparedness for disaster threat scale. *Natural hazards*, 118(1), 331-346.

- Ünal, S., Adal, M., Gönen, T., ve Yıldırım, H. (2022). Uşak ilinin afet farkındalığı ve afete karşı hazırlık durum araştırması. *Uşak Üniversitesi Fen ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6(2), 113-125.
<https://doi.org/10.47137/usufedbid.1191514>
- Wilcox, R. R. (2012). *Modern statistics for the social and behavioral sciences: A practical introduction*. United States: Chapman & Hall/CRC Press.
- Yu, X., Lau, J.T.F., Mak, W.W.S., Zhanga, J., Lui, W.W.S., ve Zhanga, J. (2011). Factor structure and psychometric properties of the Connor-Davidson resilience scale among chinese adolescents. *Comprehensive Psychiatry*, 52(2) 218-24.
- Zharfani, H. A., ve Patria, B. (2024). The effect of parkour for disaster preparedness training on psychological preparedness for disasters. *International Journal of Disaster Management*, 1(1), 1-12.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.4408287>
- Zulch H (2019) Psychological preparedness for natural hazards– improving disaster preparedness policy and practice. *United Nations Off Disaster Risk Reduct*, 1-43.
https://www.unisdr.org/files/66345_f357zulchpsychologicalpreparednessf.pdf